

AZ USA NOVEMBER 8. UTÁN

Interjú Krekó Péterrel, a Political Capital igazgatójával

Krekó Péter a Political Capital elemzője, az ELTE adjunktusa, 2016-2017-ben vendégelőadó Bloomingtonban, az Indianai Egyetemen, a Global School of International Studies-on. Budapesten elsősorban szociálpszichológiát és politikai pszichológiát tanít, jelenleg a közép-kelet-európai politikai rendszerekkel és az Európában mutatkozó orosz befolyással kapcsolatos kurzusokat tart.

– Szeptembert írunk, hosszú kampányidőszak áll még a jelöltek előtt. Bár gyakran változnak az esélyek, hogyan látják jelenleg a közvélemény-kutatók a két jelölt, Hillary Clinton és Donald Trump esélyeit?

– Az elején egy kis disclaimer: jómagam nem vagyok az Egyesült Államok politikai folyamatainak szakértője. Amiért mégis vállaltam ezt az interjút: egyrészt politológus vagyok, másrészt politikai pszichológiával is foglalkozom, aminek a kampányokhoz sok köze van. Ezen kívül jelenleg az Egyesült Államokban tartózkodom, így közelről figyelhetem a kampány eseményeit és fogadtatását.

Bár az elmúlt hetekben (az interjú szövegét nemrég véglegesítettük – a szerk.) zárult az olló, a legtöbb közvélemény-kutató továbbra is Hillary Clinton 2-3 százalékos előnyét méri a teljes népesség körében végzett közvélemény-kutatásokban. A meccs vége jelenleg teljesen nyitott; ez jelentős különbséget mutat az augusztus elején-közepén látott helyzethez képest, mivel akkor sokan arról beszéltek, hogy Hillary kétszámjegyű százalékos támogatottságbeli előnyével földcsuszamlásszerű győzelmet arathat, olyasmint, mint Johnson elnök Goldwaterrel szemben 1964-ben. Ha a kezdetektől nézzük az esélyek latolgatását, akkor még nagyobb változásról számolhatunk be. Donald Trumpot nagyon sokan úgy írták le a kampány kezdetén, mint egy, a primary-kre jellemző átmeneti szenzációt, egy olyan lufit, amely gyorsan kipukkad, és az elnökjelölt konvencióig, illetve a választásig bizonyosan nem jut el. Népszerűségét sokan átmenetinek tartották. Az idő viszont nem ellene, hanem neki dolgozott. Korai volt őt leírni, ő a republikánus jelölt, esélye van arra, hogy megnyerje a választásokat.

A támogatottsági adatoknál azonban talán még fontosabbak az elutasítottsági adatok. A Gallup szeptember elején közölt kutatásában például azt találta, hogy 38 százalékos Clinton támogatottsága, míg Trumpé 34 százalék. Ugyanakkor Hillary Clintont az amerikaiak 58 százaléka, Trumpot 62 százaléka utasította el. Ez a szám mutatja be a legjobban a novemberi elnökválasztás várható eredményét. Ugyanebben az időpontban a könnyebb időket is látott Obama elnök támogatottsága 51 százalékos volt. Két népszerűtlen, rendkívül sebezhető jelölt küzd tehát egymással, akik rendszerint többet kritizálják riválisukat, mint amennyit a saját programjukról beszélnek. Ez a választás az amerikaiak többsége számára leginkább a rossz és a kevésbé rossz közötti választás lesz. Az a kérdés, hogy melyik jelölt tudja a másiktól bebizonyítani, hogy ő a rosszabb.

– Nemrég Magyarics Tamás egy, az Alumni Hírlevél számára adott interjújában mondta, hogy az adatok biztonsága alapján az Egyesült Államokban jelenleg a két legelutasítottabb politikus versenyez az elnöki posztért. Mi módon befolyásolja a kampányt ez a tény, vagyis az, hogy két megosztó személyiség között dől el a verseny?

– Pontos megállapítás, teljesen egyetértek. Hogy miként befolyásolja a választást, az nehezen kiszámítható – én mindezzel együtt arra számítok, hogy a korábbi választáson látott 55 százaléknál alacsonyabb lesz a részvétel, és, hogy a nem mainstream elnökjelöltek (a zöld és a libertariánus) sok protestszavazatot begyűjtenek majd, hiszen sok választó egyik jelölttel sem tudnak azonosulni. Az előző elnökválasztáson nem érte el a 2 százalékot azon szavazók aránya, akik „harmadik párt jelöltjére” szavaztak – most ennek aránya akár 10 százalékos is lehet. Ez utóbbi egyébként főleg Hillary számára jelent fenyegetést, sok fiatal, aki nem akar Trumpra szavazni, inkább az alternatív jelölteket részesíti előnyben.

De azt is el kell mondani, hogy az apátia ellenére rendkívüli a választás tétje. Az előző választásokon nem láthattunk olyat, hogy az egyik oldal jelöltje ennyire szembemegy az amerikai politikai mainstreammel, és a washingtoni konszenzussal olyan kulcsfontosságú kérdésekben, mint például az Oroszországhoz való viszony.

A megelőlegezett bizalom és az elvárások alacsony szintje szerintem megnehezíti majd a kormányzást, bármelyik fél győzzön is, és hosszabb távon pedig a politikai folyamatokban okozhat nehézségeket. Itt nemcsak arról a természetes folyamatról van szó, hogy a kampány megtépázza mindkét jelölt népszerűségét és polarizálja a megítélésüket. Itt a közbizalom krónikus alacsony szintjével nézünk szembe. Amennyiben Hillary Clinton győz, várhatóan kiszámíthatóbb, a washingtoni elit érdekeinek megfelelő, unalmasabb kormányzási ciklus következhet. A populista szellemet ugyanakkor nem lehet majd a palackba visszanyomni. Donald Trump hívei hiperaktívok maradnak. Trump már előzetesen igyekszik delegitimálni ellenfelét, mondván: jó esélye van a választási csalásnak. Folyamatos lehet az a kritika, hogy Clinton csak a washingtoni érdekköröknek játszik. Könnyen lehet, hogy Donald Trump veresége esetén is ott marad a politikában, és lehetséges, hogy az a politikai stílus, amit ő meghonosított nemcsak az államokbeli politikára, hanem a világpolitikára is kihathat.

Abban az esetben, ha Donald Trump lesz az elnök, szerintem két alternatíva valósulhat meg. Az egyik, hogy úgy fog kormányozni, mint ahogy a kampány első szakaszában kampányolt – ez katasztrófához vezetne. A másik, ami sokkal valószínűbbnek látszik, hogy mivel a kormányzás – hiába tűnik úgy kívülről – soha nem one-man show, az intézményrendszer visszatereli a vezetést a megszokott mederbe. Inkább arról van tehát szó, hogy a kormányzás füstje nagyobb lesz, mint a lángja: nem különbözik majd jelentősen az elmúlt ciklusokban látottaktól. Ebben az esetben azonban hatalmas kiábrándulás jöhet majd Donald Trump hívei körében, mivel nem teljesíti az ígéreteit. Drasztikus változást ígért, új korszakot, és ez nem köszöntött be. Így tehát az elnökválasztás nem megoldja, hanem inkább újratermeli ezeket a politikai feszültségeket.

– Tulajdonképpen korszakemként figyelhetjük meg ezt az elit-ellenességet, ami Amerikában Washington-ellenességnek is nevezhető, és bár ennek ott történelmi előzményei vannak, jelenleg az emberek jelentős többségének rendkívül rossz véleménye van a szövetségi kormány működéséről.

– Igen, valóban nem véletlen, hogy Európában, Európa sok országában és az Egyesült Ál-

lamokban is nagyon hasonló tónusú beszélnek a populista politikusok. A helyzet az, hogy ma-napság az állampolgárok kritikusan látják kormányzataik működését. Olyan időszakról van szó, amikor a gazdasági világválság társadalmi hatásai a mai napig érzékelhetők. A társadalmi egyen-lőtlenségek növekedése, a menekültválság, a háborúk, a terrorfenyegetések következményeként a kritikai elem populizmussal, sok helyen nacionalizmussal töltődik fel. Az a fajta elitista politika pedig, ami a szakértelmet hangsúlyozza, a technokrata döntéseket, melyeket a vezetők meghoz-nak, és az embereknek csak a végeredményt kell jóváhagyniuk a választáson, egyre kevésbé von-zó, ezért a terrorcselekmények Trump fele billenthetik az elemzést. A mostanában meghonoso-dott közérthető populista politikai nyelv könnyebben meg tudja szólítani az embereket. Én ezzel együtt magát a populizmust sem gondolom ördögtől való dolognak. A populizmusnak – aminek része az elit-ellenesség, valamilyenfajta sajátosan definiált elit és nép szembeállításal – minden demokráciában megjelenik. Az Egyesült Államokban Obama elnök is kiterjedten alkalmazza, emlékezünk például a bankválság idején alkalmazott a kormányzati retorikára.

Az a kritika egyébként, hogy a washingtoni elit a saját befolyásával hajlamos bizonyos ponto-ron visszaélni, nyilvánvalóan igaz, és az is igaz, hogy Hillary Clintonnak politikai tevékenysége miatt – ami különböző pozíciókban hosszú múltra nyúlik vissza – sokkal több ilyen eset miatt kell magyarázkodnia. Az más kérdés, hogy mennyire hitelesek ezek a kritikák egy olyan milliárdos, Donald Trump részéről, aki sok jel alapján a gazdasági hatalmával élt vissza gátlástalan módon.

– Szeretnék egy kicsit visszatérni a társadalmi háttér kérdésére. Donald Trump szeretne be- vonni olyan állampolgárokat a választási folyamatba, akiket eddig nem sikerült megszólítani. Az egyik kérdés, hogy mennyire látja sikeresnek ezt a törekvést? Összefügg ezzel a következő kérdés: a kampányt mennyire befolyásolják a demográfiai tényezők? Gondolok itt az Egyesült Államok demográfiájának átalakulására, az öregedő társadalomra, a kisebbségek előretörésére.

– Trump valódi támasza a „white working class”: magasabb a támogatottsága az idősebb, a fe-hér és a férfi szavazók körében. Ez a fehér munkás „osztály”, fehér alsó-középosztály, nagyon sok frusztrációval, nagyon sok ellenségeskedéssel, nagyon sok negatív élménnyel és nosztalgiával. Trump azon javaslata, hogy mexikói pénzből épüljön egy hatalmas fal, és ne jöhessen be egy ille-gális bevándorló sem, nagyon sokban elősegítette, hogy ő kerüljön ki győztesen a primary-kből. Ugyanez a tényező viszont meg is nehezítheti, hogy ő elnök legyen. A karakteres szociológiai bázis egy elnökjelölt esetében inkább hátrány, mint előny. Nagy kérdés, hogy lehet-e még ma valaki az Egyesült Államok elnöke úgy, hogy magára haragította a kisebbségi szavazók jelentős részét? A női szavazók meggyőzésére most különböző családtámogatások ígéretével erőteljesen dolgozik Trump és kampánystábja. Ennél sokkal bonyolultabb a nem fehér szavazók meggyőzé-se. A politikai játszmában különleges helyzetnek tűnik, hogy valaki egyszerre legyen kőkemény, képviselje a fehér, tradicionális Amerika értékvilágát és szólítsa meg a színes bőrű szavazókat, az afrikai amerikaiakat, a latinókat, és sorolhatnám tovább.

A Trump-féle amerikai populizmusnak egyébként van némi specifikuma, ez pedig az, hogy kifejezetten az amerikai szórakoztatóipar által szocializált szavazókat célozza meg. „Mindless entertainment”, ahogy egy televíziós szakmában jártas szakértő fogalmazott, mondván: Trump kampányában a Kardashian-showk egyszerű világa köszön vissza, és ez sok szavazót bevonhat a választási folyamatba. És mivel az amerikaiak átlagosan napi több mint négy órát néznek tévét, Trumpnak nagy előnye, hogy ő és tanácsadói jobban értik a szórakoztatóipar nyelvét és logikáját.

– Ezzel függ össze, de közgazdasági jellegű probléma a nyugdíjak kérdése. Az öregedő társadalom azt jelenti ebben az esetben, hogy meg kellene ígérni a nyugdíjak reálértékének megőrzését, ami nyilván termelési és gazdaságpolitikai kérdés is, hiszen ebben az esetben a nyugdíjasok felé kell eltolni a GDP jelentős részét. A kampányban megjelenik ez a konfliktus?

– Amennyire én látom, ez nem központi elem. Az amerikai kampányokban a gazdasági témák sokkal fontosabb szerepet játszanak, mint a kontinentális Európában, ahol szerintem az elosztási jellegű gazdasági kérdések sokszor másodlagosak és a küzdelmek alapvetően a szimbolikus politikai csatamezőn zajlanak. Most sokkal kevésbé ez a helyzet. Én úgy látom, hogy kockázatkerülő mentalitásból Donald Trump is sok szempontból olyan, az amerikai politikában baloldalinak számító gazdaságpolitikai javaslatokkal jött elő, amelyekkel igyekezett azt elérni, hogy ne kerüljön hátrányba Hillary Clinton-nal vagy még korábban Bernie Sanders-szel szemben. Kis túlzással azt mondhatjuk, hogy a drasztikus különbségek eltűntek a gazdaságpolitikai kérdésekben. Általában, közpolitikai témákról sokkal kevesebbet hallani, mint például a jelöltek egészségi állapotáról és személyeskedő megjegyzéseiről, morális hibáikról.

– Hogyan alakul a kampányban a médiahasználat? A kutatók külön elemzik a közösségi média használatát; hogyan használja Hillary Clinton illetve Trump? Külön elemzéseket végeztek arra vonatkozóan, hogy melyikük erősebb a Twitteren, mivel Trump erőssége a Twitter, sokan nézik az Instagram profilját. Hillary Clinton jobb a Youtube-on és sokkal sikerebb a LinkedIn-en. Van-e ennek jelentősége? Minden kampánynak volt valamilyen politikai marketing újítása. Észlelhető-e most ilyen politikai marketingváltozást?

– Nem látok akkora invenciót, mint amit a korábbiaknál meg lehetett figyelni. Szerintem most nincs olyan új médium, ami kiemelkedően jelentős szerepet töltené be. Ami szerintem beszédes, hogy Donald Trump úgy lett népszerű a közösségi médián – főleg a Twitteren, de máshol is –, hogy sokkal kevesebbet költött, mint a Hillary-stáb. Hillary Clinton kezében már kezdetektől fogva egy nagyon olajozott, nagyon professzionális, hatalmas forrásokból működő kampánygépezet állt és az, hogy ebben a küzdelemben egyáltalán nem egyértelmű Hillary Clinton győzelme a többszörös anyagi befektetés ellenére sem, szerintem sokatmondó. Ez is azt mutatja, hogy van tere annak a fajta populista politikának, ami a professzionális politikával szemben definiálja magát. A választók valami újat akarnak, ami néha nem professzionális, hanem kifejezetten amatőr, de hiteles és személyes. A spontaneitásnak – amiből Trump kezdeti kampányában a szokásosnál sokkal több volt – gyakran nagyobb a hatása, mint a legjobban megformált, fókuszcsoportokon csiszolatott és áramvonalassá tett üzeneteknek.

– Az alapvetően érzelmi alapú döntéseknél mintha megszűnne a racionális érvelés lehetősége, egyszerűen kontra produktívá válik, mert, ha egy kritikai érv a politikai elittől jön, akkor az csak azokat igazolja, akik eleve elutasítják ezt a társadalmi csoportot. Van-e még ilyen helyzetben racionális vitalehetőség?

– Könnyű lenne azt mondani, hogy itt a vita a racionalitás-irracionalitás mentén zajlik, de észrevehető, hogy a mainstream média jelentős része kezdetektől fogva nagyon erős ellenszenvvel viseltetett Donald Trump iránt, és nagyon hamar megkezdtek egy olyan intenzív, személyes kampányt, ami az amúgy is érzékelhető elitellenes hangulatban kifejezetten segített Donald Trumpnak. Az elithez tartozik sokak szemében a mainstream média is, amely felé egyre alacsonyabb

nyabb a bizalom. A hírekbe is kezdetektől fogva nagyon erősen beszivárgott egy olyan diabolizáló, dramatizáló értelmezés, mely szerint Trump megválasztása tényleg maga lenne a pokol.

Ez nagyon komoly lecke. Ha egy jelöltnek van valamiféle személyes hitelessége, amit fel tud építeni, és már a kampány kezdeti szakaszában a mainstream elit szöcsövének számító média nagyon erősen nekiugrik, az láthatóan egyáltalán nem segít a helyzeten. A médiaszenzáció és a nagyon centralizált, nagyon elfogult és sok kérdésben agymosás-szerű kampány szerintem még a primaryk idején Hillary Clinton hátrányára és Donald Trump előnyére vált.

Jön valaki, aki azt mondja, hogy „én politikai outsider vagyok, engem persze nem szeret a washingtoni elit, engem nem szeret a média, mert én nem vagyok a zsebükben”. Erre elkezdik őt támadni és ezzel csak igazolják a vádakát. Olyan kampánynak vagyunk tanúi, ahol az innovatív, újszerű populista irányzattal szemben az ellenoldal rendre a hagyományos receptekhez nyúl. Ezek a receptek pedig sokkal kevésbé működnek, mint korábban, hiába próbálják alkalmazni elképesztő anyagi és politikai fölényrel. Európában nagyon sok szó esik arról, hogyan kezeljük a populistákat, de ennek ellenére Európában sem tudják a megoldást a politikusok. Azt kell mondanom, hogy itteni tapasztalatok alapján ezt a tudást nem az Egyesült Államokból fogjuk importálni. Az elnök választás nagy tétje nemsokára következik, amikor a két jelölt szemtől szembe vitatkozik.

A kampány új szakaszának egyik újdonsága, hogy a republikánusok nagy öregje, az idősebb Bush közölte: Hillary re fog szavazni. Megelőlegezhető a jóslat: ez a választás politikai átrendeződést kényszeríthet ki az Egyesült Államokban.

USA elnökválasztás: 2016. november 8.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: SIPOS JÚLIA – TRAUTMANN LÁSZLÓ